

זבחים דף ג'

עם הרב אברהם משה הלוי רוט
 להערות והוספות: a0527652027@gmail.com

זוגיות

סתם אשה לא לגירושין עומדת!

בגמרא שלנו מבואר שסתם אשה אינה עומדת לגירושין. לצערי יש זוגות שלא למדו את הגמרא הזאת, והאופציה של פרידה מונחת תדיר כמו "אקדח על השולחן": "ניפגש ברבנות!". הם מאיימים זה על זה בשגרת לשונם, "אם לא טוב לך – אתה מוזמן ללכת"... וכדומה. דיבורים כאלו – אף אם לא מתקרבים ח"ו להתממשות – מערערים את כל היציבות של הזוגיות.

נישואין אינם עומדים לגירושין, אומרת הגמרא שלנו, נישואין עומדים לקשר ניצחי לעולמי עד. כאשר יש גירושין – זה סיפור יוצא דופן של שבירת והריסת בניין נצחי, אבל אסור שהבניין עצמו יהיה מלכתחילה "בסכנת הריסה", חס וחלילה.

עצוב שצריך לכתוב על דברים כאלו.

חקירה

האם "כוונה" היא מחשבה בפועל או מודעות ושימת לב

יש לחקור האם פירוש המילה "כוונה" היא "עשיה מתוך מודעות למשמעות המעשה", כמו ה"מכוין" לעשיית מלאכה בשבת, שאינו צריך לומר בליבו "הריני מכוון לתלוש המחובר" אלא כל שתלש המחובר מתוך מודעות למשמעות המעשה, שהוא תולש בזה המחובר, הוי "מתכוין לתלוש". או דילמא שהכוונה לייחוד המעשים למצוה או לקרבן צריכה להיות מחשבה בפועל "הריני עושה זאת לשם מצוה" וכדומה.

אם נניח שדי במודעות ושימת לב, שעושה הדבר ב"מתכוין", אם כן מה הכוונה "סתמא" – שאינו מודע מה הוא קרבן זה, אך אם כן הוי "מתעסק", כמו שכתבו התוספות ד"ה זבחים לגבי קטן "דאין לו דעת להבין שהן קדשים וסבור שהן חולין והוי ליה מתעסק ופסול".

לכאורה מוכרח מזה שצריך "כוונה בפועל" במחשבתו לעשות זאת לשם קרבן פלוני.

כך גם מתבאר מעצם מה ששייך לכוון על העולה לשם חטאת וכדומה, והרי יודע הוא שזו עולה ומה שייך "להתכווין לשם חטאת",

השיעורים נמסרים באולפני "קול הלשון" וניתן לצפות בהם באתר, או להקשיב בטלפון 03-6171111 ולהקיש ברצף (משמאל לימין): # 41670658 *
 לתגובות והערות, ולקבלת הגליון בקביעות:
 a0527652027@gmail.com
 הפקת הגליונות כרוכה בהוצאת משאבים רבים של עריכה וגרפיקה, ניתן להשתתף בעלויות ובזכויות!

שיעורי "טעימות" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה". הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד. מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

היתכן שיהיה מי שיודע שהוא תולש את המחובר ויתכוון לעשות בזה "תלישת דבר התלוש", אתמהה.

ובהכרח שכאן אין מדובר במודעות וידיעות משמעות המעשה אלא במחשבה בפועל שאפשר לחשוב אותה גם כנגד המציאות, "עולה זו אני מקריב לשם חטאת".

פלפול

תירוץ קושיית הגר"ש קלוגר

והנה, רבינו שלמה קלוגר הקשה קושיא עצומה: מדוע לא הוכיחה הגמרא שסתמא כשר מהמשנה לקמן דף כט, ב שאם שחט בשתיקה וזרק במחשבת פיגול, נחשב ש"קרב המתיר כמצוותו", הרי שהשתיקה היא "כמצוותו" ואיננה נחשבת כ"לא לשמה" שהיא פסולה אצל חטאת ופסח. הרי מפורש שהסתמא נחשב כ"לשמה".

אכן לדברינו בקטע הקודם יש לומר שיש ב' מיני "סתמא": יש שלא חשב כלום, שהטרידוהו דמיונותיו ועסקיו ולא כיוון כלום בפועל, זהו נחשב "בשתיקה", אבל יש שהוא חשב מחשבה בפועל לעשות השחיטה "בסתמא", בזה דנה הגמרא שלנו, דיתכן שבזה כיון שבפועל "לא התכוון לשמה" אלא "לסתמא" יהיה הקרבן פסול, ועל זה אנו מדקדקים מדכתיב "ששחטן שלא לשמה" ולא כתב "שלא שחטן לשמה (אלא לסתמא)" שבכה"ג שכוונתו לסתמא כשר.

בית הוראה

האם מותר "לכוון למצווה" בבית הכסא

והנה, בביאור הלכה סימן ס כתב דלפי"ז [שציצית צריכה כוונה] "אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכוין אז בלבישתו לקיים המ"ע של ציצית ממילא עובר בזה על המ"ע אם לא כשמכוין לשם מצוה ואז יוכל לברך ג"כ והעולם אינם נזהרין בזה".

והנה, אילו "כוונה" היינו "מודעות למעשה" א"כ מה זה שייך לכך שזמנו בהול, וכי בגלל זה אינו יודע שהוא מתעטף בציצית שהקב"ה ציווה להתעטף בה כשהיא מצויצית? אלא בוודאי שהבין הביאור הלכה שצריך לכוון בפועל "הריני עושה זאת לשם מצות ציצית", ועל זה חשב שמרוב בהילות אינו מכוין בפועל מחשבה זו.

וכן מוכח גם מדברי הביאור הלכה בהלכות שופר (סימן תקפח):

בפועל?! וכי זהו פסוק ראשון בקריאת שמע שצריך לכוון בו פירוש המילות!?

אלא וודאי כל שאמר בפירוש למה כוונתו, שוב **אין צריך למחשבה בפועל** להגדיר את כוונת המעשה, כיון שכבר **הגדירה ע"י הדיבור**, וכמו כן כאשר מגדיר המעשה באמצעות **מעשה המוכיח**, הרי שוב אין צריך דיבור או מחשבה אחרת, כיון **שהמעשה מוכיח מצד עצמו על הגדרת המעשה**.

מושג

דמינה מחריב בה

בר"ן ראש השנה (דף י"א ע"ב מדפי הרי"ף) כתב לחדש שאפילו למאן דאמר דמצוות אין צריכות כוונה, ולכן התוקע בשופר ומתכוין לשיר יצא ידי חובתו, אבל מי שמתכוין בתקיעתו למצוה אחרת, כגון לחנך את התינוקות וכדומה, לכולי עלמא אינו יוצא ידי חובתו במצות תקיעת שופר.

והשוה לזה הא דאמרינן הכא "דמינה מחריב בה, דלאו בת מינה לא מחריב בה", כמו כן אם לא התכוין כלל לשום מצוה, אלא לשם חולין, לשיר וכדומה, אז יוצא ידי מצותו, אבל אם התכוין לשם מצוה - אחרת, אז גרע טפי ואינו יוצא ידי חובתו.

אמנם יש להעיר, מדברי רבינו חננאל בראש השנה שם "התוקע לשיר יצא כגון הא דכתיב הללוהו בתקע שופר שתוקעין להלל וכיוצא בו", ואם כן, מדוע אין זה נחשב שהתכוון למצוה? ואולי משום דהוי איסור דרבנן לתקוע ביר"ט וממילא הוי מצוה הבאה בעבירה, והוי כמתכוון לחולין.

מהדף ליומי

דקדוק חשוב בראש השנה

מכאן הוציא הר"ן חומרא גדולה: שמי שכיוון לשמוע **תקיעה של לפני התרועה** ושמע את **התקיעה שלאחר התרועה**, לא יצא ידי חובתו, כיון שהוא כיוון כוונה "דמינה מחריב בה".

הוא מבאר בזה את דברי המשנה בראש השנה שמי שמשך בתקיעה האחרונה כשניים, כדי שתשמש גם כתקיעה ראשונה של השורה הבאה "אין בידו אלא אחת", וביאר שהכוונה "אלא אחת" על התקיעה הראשונה של השורה הראשונה, אבל התקיעה הארוכה שעשה בסוף השורה לא תועיל לו **גם לא בשביל התקיעה שבסוף השורה**. מדוע? משום שכוונתו היתה שסוף התקיעה הארוכה תשמש כתחילת השורה הבאה, וא"כ היתה כאן **כוונה הפכית למצוה אחרת**, ושוב אינו יכול להשתמש במחצית התקיעה בשביל סוף השורה הקודמת,

"במטה אפרים מצאתי שכתב וז"ל נראה שאם התחיל לתקוע ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר לתקוע מראש להלן על הסדר ואם תקע בשעה שהמים היו שותתין או אפילו מצא צואה במקומו יצא ומ"מ יש לו לחזור ולתקוע בלי ברכה עכ"ל דימה זה לדינא דקריאת שמע, ואפשר **שהטעם הוא דכיון דקי"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה שציונו השם יתברך זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה** [ודומיא דפסק הרמ"א סימן פ"ד דאסור לענות אמן בבית המרחץ] **ולא גרע מהרהור בדברי תורה**. עכ"ל.

והנה זה שייך דוקא אם הכוונה היא בהרהור ומחשבה **בפועל**, אבל אם אינה אלא **מודעות** למעשיו אין כאן לא מחשבה ולא הרהור בדברי תורה. ועיין בזה.

מושג

היתר החיי אדם לגבי קורא ק"ש בסדר תפילתו

אמנם מאידך גיסא יש להוכיח להיפך, ממה שכתב המשנה ברורה בס"מ ס:

"ודע עוד דכתב החיי אדם בכלל ס"ח דמה דמצרכין ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש תלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה כגון בתקיעה שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה **אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר תפילה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אף על פי שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אף על פי שאינו מכוין עכ"ל** ור"ל היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת אף על פי שלא **כיון בפירוש** יצא. עכ"ל. [ועיי"ש בביאור הלכה שבמקום שמתפללים לפעמים קודם/אחרי זמן ק"ש, שוב אין עצם אמירת הק"ש מוכיחה על כוונתו לצאת המצוה].

ולכאורה, מה בכך **שברור לן שהיה ברצונו לצאת ידי חובתו**, סוף סוף אין כאן מחשבה בפועל "הריני מכוון לצאת ידי חובת המצוה שציוני בוראי", **ומדוע נחשב זה כאילו כיוון**. ולכאורה מוכח מכאן שאין צריך מחשבה בפועל אלא די במודעות למשמעות המעשה.

ויש לדחות ולומר ש"מעשה מוכיח" הוי כמו "מחשבה/דיבור בפועל", וכאילו אמר או חשב באמצעות מעשיו.

עיון

האם צריך לכוון ב"הריני מכוון"?

וראיה לזה, דהנה מי שיאמר "הריני מכוון לשחוט הזבח לשם שלמים" אך לא יתכוון פירוש המילים הללו, רק אומר זאת בשפתיו וליבו בל עימו, היתכן לומר שלא נחשב שהתכוון לכך, כיון שלא היתה כוונה

שהרי **"במינה מחריב בה"**.

קרבת פעמים שטועה וסבור שהוא קרוב אחר, ולכאורה אם יטעה ויסבור כן הוא ליה מתעסק ומה יועילו חכמים במה שלא יכוון כלום, וצריך לומר **שכיון שהוא מכוון לעשות עפ"י תנאי בית דין, מועילה כוונה זו גם לתקן את החיסרון של מתעסק!** והוא חידוש אצלי.

ובהכרח שכוונת הגמרא **שידע שזו חטאת**, אבל החליט לשחוט אותה "לשם עולה". האם אפשר לחשוב כזאת מחשבה? **וכי אפשר לחשוב מחשבה לא-מציאותית?** הרי היא חטאת, ומה שייך לומר שעושה זאת "לשם עולה"! אתמהה.

אמנם מצאנו כעין זה באיסור "בל תוסיף", שלפעמים אינו עובר עליו אם אינו מתכווין למצוה (למ"ד מצוות צריכות כוונה, או לכו"ע כאשר מוסיף לאחר זמן המצוה), ולכאורה ממה נפשך אם הוא סבור שבאמת יש כאן מצווה מן התורה לשבת ביום השמיני בסוכה, א"כ הרי הוא "מתעסק" (ולכל היותר שוגג) ואיך כתוב בגמרא שלוקה על זה, ואם הוא יודע שמצוות סוכה אינה אלא שבעת ימים מה הכוונה שהוא חושב "לשם מצווה"?

שוב הראוני שהמנחת חינוך מצוה תנה עמד על פלא זה:

"דעל בל תוסיף קשה הציור מאוד ללקות... לפי המסקנא דשלא בזמנה בעי כוונה והיינו לצאת ידי המצוה ע"ש ברש"י, וא"כ דרך משל היושב בסוכה באמצע השנה או נוטל לולב אם מתרינן בו דאסור לעשות במתכוין למצוה נהי דהוא מקבל עליו התראה דיודע מזה ומ"מ עושה, מ"מ ממה נפשך אם באמת משקר ואינו מכוין אינו עבירה, ואם דאומר אמת דהוא מתכוין באמת לעשות המצוה ומכוין לצאת לעשות רצון הבורא ית"ש א"כ אין לך מוטעה גדול מזה כי ידוע לכל העולם דרצון הבורא לישוב בסוכה בחג דוקא וליטול לולב בחג ג"כ וכדומה א"כ אין שייך מלקות כלל... **ואין לך שוטה גדול מזה אם יושב בסוכה באמצע השנה או נוטל לולב ומדמה בדעתו שעושה רצון הבורא ית"ש...** אך מכל מקום צריך עיון דהרב המחבר כתב דהיושב אחר"כ בכוונת מצוה לוקין **וקשה הציור לדעת**, ובאתי רק לעורר ובעזרת השי"ת אשנה פרק זה כי הוא ענין עמוק לפענ"ד".

אכן אם "כוונה לצאת" או "כוונה לשמה" היא **"כוונה בפועל"** שאומר במחשבתו הרי זה לשם דבר פלוני, כמו שצידדנו לעיל, אם כן, שפיר שייך לעשות כן גם במזיד, ששוחט את החטאת ומחשב בליבו או אומר בפיו "הריני עושה זאת לשם עולה", וכן יושב בסוכה בשמיני וחושב בליבו או אומר בפיו במזיד "הריני עושה זאת לשם מצוה". וצ"ע.

תשובה

החרטה מעידה שמלכתחילה לא עשה בלב שלם

התוספות שואלים שאלה חזקה מדוע סברא הגמרא לדמות את הנידון של "סתמא" למי שכתב לגרש את אישתו ונמלך, הרי לא היתה כאן "סתמא" אלא כוונה לאשה אחרת. תירצו תוספות יסוד גדול בכוחות הנפש: דסלקא דעתך כיון דנמלך, אם כן מסתמא כתבו מתחילה שאם יחזור בו יגרש מי שירצה.

והנה, הטורי אבן בר"ה (לא, א) הביא דברי הר"ן, ודחה דשאני חטאת ששחטה לשם עולה שאי אפשר שתהיה גם חטאת וגם עולה, אבל המתעסק למצות חינוך ומכוין גם לשמיעת קול שופר לצאת ידי חובה, הרי אפשר לשתי המצות להיות כאחת, ואין זה סותר כמו חטאת ששחטה לשם עולה וכו' ע"ש.

אמנם גם לשיטתו לגבי תוקע לחינוך, מכל מקום בענין כוונת התקיעה "מחריב בה", כי אינו יכול לצאת בתקיעה אחת גם "לפניה" וגם "לאחריה".

לפי"ז ראוי להקפיד **לשמוע התקיעות מתוך המחזור**, ולהניח האצבע היכן שאוחז התוקע, כדי שלא תתבלבל כוונתו לתקיעה אחרת. והיותר ראוי **שיאמר שמתנה שכוונת התקיעות תהיה על דעת הבעל מקרא**, כפי שכתבנו לעיל.

בשם אומרם

רבינו לוי יצחק מברדיטשוב

כעין זה הביא בספר "דף על הדף" מגליון משניות יכין ובו עז (רפ"ב דברכות) בהא דתנן התם: היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כיון לבו יצא, ואם לאו לא יצא. ופירש"י כיון שאינו מתכוין לקרות לא יצא יד"ח, ותוס' הקשו ע"ז דהא למ"ד מצות אין צריכות כוונה למה לא יצא יד"ח, ולכן פירשו משום שבקורא להגיה אינו קורא התיבות כדקדוקן.

והביאו שם מהגאון הקדוש רבינו לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע שיישב שיטת רש"י, שאמנם אם מתכוין לקרות סתם יצא ידי חובתו למ"ד מצות אין צריכות כוונה, אבל הכא שמתכוין **לשם מצוה אחרת**, שקורא כדי להגיה, גרע טפי, **כמו בקדשים שסתמה לשמה, ואם מתכוין לדבר אחר לא יצא ידי חובתו**, ולכן בקורא להגיה שפיר כתב רש"י דלכו"ע לא יצא ידי חובתו.

העמקה

האם אפשר לכוון כוונה לא נכונה במזיד

"חטאת לשם עולה" לכאורה אם הוא טעה וחשב שזאת עולה, הרי הוא מתעסק, כמו שכתבו התוספות גבי קטן שסובר שהקדשים הם חולין. וכן מבואר בבאור הלכה סימן ס' שאף אם מצוות אין צריכות כוונה מכל מקום **מי שאכל מצה בליל ט"ו ניסן וסבר שאינה מצה או שלא ידע שהלילה ט"ו ניסן, נחשב מתעסק גמור ולא יצא לכולי עלמא**.

[אמנם יש להעיר מדברי התוספות לעיל ב, ב ד"ה אתנו "אדם השוחט

יתירות על עונותיו צדיק, ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה, וכן כל העולם כולו.

הלכה ב: אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו **מיד הוא מת ברשעו** שנאמר על רוב עונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת... וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין...

שואל המשגיח שליט"א לשם מה כתב הרמב"ם את הלכה א, הרי היה יכול להתחיל מיד בהלכה ב' מי שעונותיו מרובין מיד מת ברשעו וכו'. אלא מוכח מכאן שעיקר העניין הוא להגדיר תחילה מה הוא האדם, האם הוא בפנימיותו צדיק או רשע, וזה לפי רוב מעשיו, ואחר מפרט התוצאה מזה.

לכן, אנו מבקשים ומתחננים בכל שנה מחדש, שיראה הקב"ה איך "הכל חפצים ליראה את שמך" ואיננו מוכנים להשלים עם הנפילות והחטאים, וממילא אין הם מעידים מאומה על פנימיות נפשנו.

כאשר אנו רואים שלבסוף הוא נמלך, אנו מבינים שכבר מלכתחילה ההחלטה שלו לא היתה החלטית.

זה נותן לנו הסבר על עבודת התשובה, **מי שמתחרט על עונותיו** זהו סימן שכבר **מלכתחילה** לא נעשו הדברים בלב שלם.

המשגיח רבינו דן סגל שליט"א מאריך בזה, שהיצר הרע טוען לאדם: מה לך מתחזק וחוזר בתשובה בימים הנוראים – הלא כבר עברו עליך כמה וכמה שנים ומעולם לא הצלחת להחזיק מעמד לאחר הימים הללו, ומה טעם בכל זה?

אומר המשגיח: **אל תפן ליצר!** תשיב לו: עיקר הדין על האדם אינו **לפי מעשיו** אלא **לפי מצבו** ודרגתו הפנימית. כאן מאריך בהוכחות לזה, ומזה מגיע למסקנא: ככל שהוא מרבה מדי שנה לבקש סליחה ולהתחרט ולהתאונן ולהשתדל לתקן דרכיו, הרי בזה הוא מוכיח שהחטאים הם "תקלה" ולא מהות ח"ו. וזה עיקר גדול מאד.

הוא מדקדק כן בלשון הרמב"ם בפרק ג מהלכות תשובה שמתחיל כך:

הלכה א: כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועונות, **מי שזכויותיו**

